

Asia: VN/23753/2021

Lausuntopyyntö sosiaalisen luototuksen uudistamista koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kriminaalihuollon tukisäätiön lausunto sosiaalisen luototuksen uudistamista koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta.

Kriminaalihuollon tukisäätiö on rikoksista tuomittujen, rikoksilla oireilevien ja heidän läheistensä selviytymistä ja elämänhallintaa edistävä valtakunnallinen asiantuntija ja palveluntuottaja. Säätiön tavoitteena on nykyistä kuntoutuspainotteisempi kriminaalipolitiikka – edistämään vapautuvan sijoittumista yhteiskuntaan ja vähentämään uusintarikollisuutta sekä rikosseuraamuksesta aiheutuvia haittoja.

Esityksen lähtökohtana on laki sosiaalisesta luototuksesta (1133/2002), jonka tarkoituksena on ehkäistä taloudellista syrjäytymistä ja ylivelkaantumista sekä edistää henkilön itsenäistä suoriutumista. Voimassa oleva sosiaalisen luototuksen lainsäädäntö perustuu kuntien vapaaehtoisuuteen. Koska sosiaalinen luotto on käytössä vain 30 kunnassa, riippuu luottomahdollisuus asuinpaikasta ja vaikutusta on myös sillä, kuinka aktiivisesti sosiaalista luottoa on käytetty taloussosiaalityön työkaluna. Sosiaalinen luotto ei myöskään ole kovin tunnettu.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämismvastuu siirtyy hyvinvointialueille sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä 1.1. 2023 ja tällöin myös sosiaalisen luototuksen järjestäminen siirtyy hyvinvointialueille osana sosiaalipalveluja.

Esityksen mukaan lakia sosiaalisesta luototuksesta (1133/2002) uudistettaisiin niin, että sosiaalisesta luototuksesta tulisi nykyisten kuntien vapaaehtoisten palveluiden sijaan valtakunnallinen ja lakisääteinen sosiaalipalvelu. Kriminaalihuollon tukisäätiö kannattaa sosiaalisen luototuksen laajenemista valtakunnalliseksi sekä muuttumista lakisääteiseksi sosiaalipalveluksi. Olennaista on, että lainsäädäntö velvoittaa hyvinvointialueet järjestämään palvelua osana sosiaalihuoltoa.

Esityksen mukaan hyvinvointialueen on järjestettävä sosiaalinen luototus sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisena kuin alueella esiintyvä tarve edellyttää. Koska kyseessä on määrärahasidonnainen palvelu, johon hyvinvointialueen on varattava rahoitus, tulee tarpeen selvittely tehdä huolellisesti. Tarveselvitystä tarvitaan myös valtionavustushakua varten, erityisesti niillä alueilla, joilla toimintaa ei aiemmin ole ollut.

Esityksen mukaan hyvinvointialueen tulisi määritellä sosiaalisen luoton myöntämisen perusteet, esimerkiksi kenelle ja millaisiin tarkoituksiin hyvinvointialueella sosiaalista luottoa myönnetään, hyvinvointialueella sosiaalisesta luotosta perittävä yleinen korko ja perusteet, joilla korkoa voidaan alentaa tai nostaa tai olla perimättä lainkaan, sekä laina-ajan maksimipituus. Jos hyvinvointialueet voivat määritellä luoton myöntämisen perusteet, perusteet saattavat muodostua hyvinkin erilaisiksi eri alueilla. Tällöin on olemassa riski, että eriarvoisuus luoton saannissa jatkuu edelleen. Kriminaalihuollon tukisäätiö ehdottaa, että luoton myöntämisen perusteista määriteltäisiin tarkemmin esimerkiksi asetuksessa.

Aiemmin tehdyn kyselyn mukaan sosiaalinen luototus olisi perusteltua keskittää hyvinvointialueilla omaan erilliseen yksikköönsä. Kriminaalihuollon tukisäätiö kannattaa erillistä yksikköä niillä perusteilla, joita kyselyaineiston selvityksessä on mainittu. Erillinen yksikkö mahdollistaa mm. erityisosaamisen ja erityisosaamisen kehittämisen ja muiden viranomaisten kouluttamisen sosiaalisen luototuksen asioissa.

Sosiaalisella luototuksella tulee olla kiinteä yhteys sosiaalityöhön, koska se osaltaan ehkäisee ja parantaa niitä ongelmia, joita pienituloiset henkilöt ja perheet kohtaavat vähentäen taloudellista syrjäytymistä ja edistäen henkilön ja perheen itsenäistä suoriutumista. Kriminaalihuollon tukisäätiö pitää hyvänä ehdotusta, jonka mukaan sosiaalisen luoton hakeminen aloittaisi sosiaalihuollon asiakkuuden ja hakijoille tehtäisiin sosiaalihuollon palvelutarpeen arvio.

Sosiaalisen luototuksen tulee tehdä tiivistä verkostoyhteistyötä eri tahojen kanssa, muun muassa esityksessäkin mainittujen talous – ja velkaneuvonnan, ulosoton, asumisneuvonnan ja Kelan kanssa, samoin kuin Takuusäätiön kanssa. Verkostoyhteistyö on välttämätöntä asiakkaan kokonaisvaltaisen tilanteen tukemisessa.

Esityksen mukaan sosiaalisesta luototuksesta voidaan arvioida tulevan yksi uusi keino auttaa sosiaalihuollon taloudellisen tuen tarpeessa olevia henkilöitä tilanteessa, jossa toimeentulotuki ei

tule tukena kyseeseen. Sosiaalisessa luototuksessa on olennaista velkatilanteeseen liittyvä selvittely ja neuvonta, jonka yhteydessä myös muita tuen tarpeita voidaan kartoittaa. Hyvinvointialueet myöntävät jatkossa täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen. Alueilla ei saa syntyä sellaisia tilanteita, joissa täydentävän tai erityisesti ehkäisevän toimeentulotuen sijasta asiakasta kehoitettaisiin hakemaan sosiaalista luottoa, joka asiakkaan on maksettava takaisin. Tällainen tilanne voisi syntyä esimerkiksi asiakkaan vuokratien takia. Sosiaalinen luotto tulee pitää selkeästi erillään toimeentulotuesta. Kuten lain 10 §:ssä säädetään: ennen sosiaalisen luoton myöntämistä tulee selvittää hakijan oikeus saada toimeentulotuesta annetun lain mukaista toimeentulotukea. Henkilön oikeutta saada toimeentulotukea ei voi rajata tai tuen määrää alentaa sen vuoksi, että hänellä olisi mahdollisuus saada sosiaalinen luotto.

Uutena ehdotuksena esitetään mahdollisuus vapaakuukausien myöntämiseen tietyissä tilanteissa velallisen maksukyvyyn tilapäisesti heikentyessä. Esityksessä mainitaan syinä mm. velallisen tai hänen perheenjäsenensä sairaus, kuolema, työttömyys tai muu vastaava syy. Kriminaalihuollon tukisäätiö esittää, että tässä olisi hyvä huomioida erityisenä syynä myös velallisen tai hänen puolisonsa vankeusaika.

Esityksessä on myös ehdotus, jonka mukaan luoton myöntäjän olisi jatkossa varmistuttava siitä, että luoton hakija on ymmärtänyt luoton saamiselle asetettavat ehdot ja sen myöntämisestä seuraavat velvoitteet. Tämä on tärkeää, koska luoton hakijoina voi olla henkilöitä, joilla on toimintakykyyn tai kognitiivisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia. Materiaalien selkokielisyyteen tulee myös kiinnittää huomiota.

Kriminaalihuollon tukisäätiö kannattaa ehdotusta, jonka mukaan sosiaalisen luoton hakijalle ja luotonsaajalle annettavista taloudellisesta neuvonnasta ja ohjauksesta säädeltäisiin nykyistä tarkemmin. Luotonhakijalle ja luotonsaajalle tulisi järjestää mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti sosiaalihuollon ammattihenkilön kanssa, kun luotonhakija tai luotonsaaja on tätä pyytänyt hyvinvointialueelta. Hyvinvointialueen tulee myös tiedottaa sosiaalisen luototuksen hakijalle oikeudesta henkilökohtaiseen keskusteluun ja tarvittaessa neuvoa luotonhakijaa tämän oikeuden käyttämisessä.

Sunikka Sanna
Kriminaalihuollon tukisäätiö